

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Andrei Liimets

Hiina pehme jõud ja selle käsitletus Eestis

Bakalaureusetöö
Juhendaja: Urmas Pappel, MA
Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Andrei Liimets

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline raamistik.....	7
1.1 Pehme jõu mõiste päritolu	7
1.2 Pehme jõu mõiste jõudmine Hiinasse.....	8
1.3 Pehme jõu diskursuse areng Hiinas	10
1.4 Hiina pehme jõu osised	13
A) Kultuur ja haridus	13
B) Poliitika, ühiskond, rahvusvahelised suhted	16
1.5 Hiina pehme jõu murekohad	18
1.6 Probleemistik ja uurimisküsimus	20
2. Metodoloogia	22
2.1 Allikad	22
2.2 Sisuanalüüs	22
3. Analüüs	24
3.1 Kultuur ja haridus	24
3.2 Sisepoliitika ja ühiskond	27
3.3 Rahvusvahelised suhted.....	30
4. Kokkuvõte	35
Kasutatud kirjandus.....	37
Summary - China's Soft Power and Its Representation In Estonia	41

Sissejuhatus

Prantsuse politoloog Dominic Moisi on oma kuulsas 2008. aasta artiklis „Emotsioonide geopoliitika“ („The Geopolitics of Emotion: How Cultures of Fear, Humiliation, and Hope are Reshaping the World“) ja samanimelises 2009. aasta raamatus kirjeldanud erinevates maailmajagudes domineerivaid emotsioone ja nende seost geopoliitiliste trendidega. Lääne on ta ristunud hirmu kultuuriks, mis pelgab oma rahvusvahelise staatuse ja ühiskondliku heaolu langust. Aasia on seevastu lootuse kultuur, mis tajub 21. sajandit uue geopoliitilise jõuvahekorra ajastuna.

Aasia tõusu kõnekaimaks näiteks viimase dekaadi jooksul on loomulikult kontinendi suurim riik, pea 1,4-miljardilise elanikkonnaga Hiina Rahvavabariik (edaspidi lihtsalt Hiina). Püsiva ja tihtipeale enam kui 8%-lise majanduskasvu toel on riik tõusnud 20. sajandi paariastaatusest uueks geopoliitiliseks jõuks. Paljud analüütikud omistavad Hiinale lisaks regionaalse liidri positsioonile ka peatset tõusmist Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA) kõrvale peamiseks globaalseks mõjukeskuseks nii majanduslikus kui poliitilises mõttes. Viimase kümnendi jooksul ongi Hiina tõusnud esikümne lõpust maailma teiseks suurimaks majanduseks. Lisaks on riigil maailma teine suurim kaitseelarve. Ehkki mõlemad näitajad jäävad USA tasemele veel tublisti alla, kasvavad nad rivaalist oluliselt kiirema tempoga.

Kirjeldatud geopoliitilises olukorras on ootuspärane, et politoloogid ja analüütikud on kirjutanud Hiina tõusust, teda ootavatest väljakutsetest ja riigi võimalustest põhjalikke analüüse. Hiina muutuvale rollile on antud vägagi erinevaid hinnanguid alates kirjeldatud jõudmisest USA kõrvale ja lõpetades kokkuvarisemisega keskkonna ja majanduse pidurdumisega seotud probleemide tõttu. Lisaks majanduslikule, strateegilisele ja julgeolekukontekstile on Hiina tõusust sageli räägitud pehme jõu (*soft power*) kontekstis.

Selle poolehoiule tugineva kontseptsiooni kohta on kirjutatud rohkelt akadeemilisi artikleid ja ülevaateid, kuid ometi on ta jäänud avalikkuse silmis tugevalt majandus- ja julgeolekuküsimuste varju. Hiina enda strateegilistes plaanides on pehme jõud see-eest enam kui tähtsal kohal, mistõttu ei saa temast sugugi rääkida üksnes kõrgkoolide seinte vahele jääva akadeemilise arutelu kontekstis. Vastupidi, isegi lõpuni teadvustamata

kujul mängib pehme jõud tänapäeval suurt rolli selles, kuidas riigid praktikas teineteist mõistavad ja milliseid strateegilisi otsuseid vastu võtavad.

Pehmel jõul on seega 21. sajandil Hiina maine määramisel majandus- ning militaarnäitajate kõrval võtmeroll. Seejuures ei ole aga jõutud ühegi selge ja lõpliku pehme jõu olemuse ja mõju kirjelduse või teooriani ega uuritud pehme jõu tegelikku ulatust erinevates riikides.¹ Eriti oluliseks muutub see just võrdluses Ameerikaga, mille globaalse hegemooni positsioon toetub paljus silmapaistvale pehmele jõule - teiste riikide poolehoiule ning külgetõmbele ameerikalike väärtuste ning kultuuri suhtes.

Pidades silmas, et 2014. aastal väljub läänemaailm alles 2008. aasta majanduskriisist ja on seatud Ukraina konfliktis vastakuti Venemaaga, on Hiinale avatud tee oma positsioone muu maailma suhtes veelgi tugevdada. Et selle tegemiseks on valitud rohkelt pehme jõu arsenalid kuuluvaid meetodeid, on tegu äärmiselt põneva ajaga nii Hiina üleüldise mõju kui Hiina pehme jõu uurimiseks.

Olles ka varem uurinud Hiina nägemust pehmest jõust ning peamisi hoobasid selle rakendamiseks, on mind jäänud saatma küsimus, kas ja mil moel jõuab see Hiina-poole ideaalpilt tegelikkuses teistes maailma riikides Hiina teemadel peetavasse diskussiooni. Seejuures tuleb eristada kaht võrdlemisi raskesti mõõdetavat nähtust: pehme jõu mõju võõrriigile iseenesest (ehk poolehoiu kasvu Hiina suhtes) ning pehme jõu käsitluse ja Hiina poolt kasutatud peamiste pehme jõuga seotud kontseptsioonide jõudmist võõrriigi kasutusse. Antud uurimustöö raames uurin Eesti näitel viimast.

Uurimuse esimene osa loob teoreetilise raamistiku pehme jõu mõistmiseks. Peatükk 1.1 seletab, kust on termin pärit ja mida algselt tähendab. Peatükk 1.2 pakub kronoloogilist ülevaadet, kuidas jõudis pehme jõu kontseptsioon Hiinasse. Peatükk 1.3 annab ülevaate, miks ja kuidas muutus pehme jõud Hiina jaoks oluliseks ning kuidas on Hiinas pehmet jõudu käsitletud. Peatükk 1.4 seab raamistiku analüüsi läbiviimiseks, kirjeldades konkreetseid mõisteid ja teemasid, mis Hiina pehme jõu diskursuses esinevad. Peatükk 1.5 selgitab, miks on pehme jõu näol tegu keerulise ja vaidlusi tekitava kontseptsiooniga ning kuidas need probleemid Hiinat puudutavad. Lisaks on toodud välja murekohad, mida Hiinale seoses talle omistatava pehme jõuga enim ette heidetakse. Peatükk 1.6 tõstatab teemad ja küsimused, mille põhjal pehmet jõudu Eesti näitel analüüsida.

¹ Zhang, Yongjin „The Discourse of China’s Soft Power and Its Discontents”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 45-60

Uurimuse teine osa kirjeldab põhjalikumalt uurimuse metoodikat. Välja on toodud allikad, mida uurin, et mõista Eesti arvamusiidrite lähenemist Hiinale ja hinnata, kas kahes riigis kasutusel olevad mõisted kattuvad.

Uurimuse kolmas osa analüüsib Eesti arvamusiidrite käsitlusi Hiinast. Lähtun kolmest suurest valdkonnast, milles pehme jõud avalduda võib - kultuurist, sisepoliitikast ja välispoliitikast. Kolm valdkonda on loomulikult paljus omavahel seotud, mistõttu on täpsemad erisused ning kattuvused kirjeldatud jooksvalt.

Uurimuse teoreetiline osa kasutab valdavas osas autori uurimustööd „Hiina pehme jõud - olemus ja rakendused”, mida on täiendatud ning ajakohastatud. Uurimuse eesmärgiks on luua raamistik teema süvendatumaks uurimiseks.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Pehme jõu mõiste päritolu

Pehme jõud pärineb terminina USA politoloogilt Joseph Nye'lt.² Oma 1990. aastal ajakirjas *Foreign Policy* ilmunud essees üritas ta sellise kontseptsiooni abil selgitada, millised tegurid määravad Nõukogude Liidu kokkuvarisemisele järgneva maailmakorra ja miks Ameerika Ühendriikidel on selles maailmakorras jätkuvalt mängida võtmeroll.

Nye kirjelduses ei ole võtmetähtsusega ainult USA majanduslik ja sõjaväeline võimsus, vaid vähemalt sama tähtis on see, et teised riigid soovivad olla nagu USA või vähemalt tema liitlased. Kui majandusliku ja militaarse „kõva jõuga” seonduvateks peamisteks emotsioonideks on hirm ja kartus suurema ja tugevama ees, siis pehmet jõudu iseloomustavad optimism, heakskiit, poolehoid ja ligitõmbavus.

Järgnenud dekaadidel on Nye kontseptsiooni tõlgendatud mitmeti ja kasutatud paljude väga erinevate nähtuste ja riikide puhul. Mitmed uurijad, analüütikud ja poliitikakujundajad on täitnud pehmet jõudu erinevate tähendustega. Seda suuresti põhjusel, et Nye kontseptsioon jäi teoreetiliseks ega täpsustanud selle mõiste praktikasse rakendamise viise.

Ei Nye ega ükski teine pehme jõu käsitus ole suutnud esitada selget, tõestatavat ja mõõdetavat teooriat sellest, mis täpselt pehme jõu alla kuulub ja miks. Sellest lähtuvalt pole võimalik ka täpselt hinnata, kas ja millal pehme jõud toimib ning kuidas teda näiteks kõva jõu mõjust eristada. Erinevalt kaubandus- ja tootmisnäitajatest majanduse ning kaitsekulutuste ja militaarjõudude suurusest julgeoleku puhul pole kindlat viisi pehmet jõudu kvantifitseerida.

Samuti oli Nye kontseptsioon rangelt USA-keskne ning mõeldud ennekõike teoreetilise raamina, et seletada, miks Ameerika Ühendriigid jäävad peamiseks globaalseks suurjõuks ka pärast külma sõja lõppu ja ilma seni ideoloogilist identiteeti tugevdanud „teise”, Nõukogude Liiduta. Kirjeldatud põhjustel juba üheksakümnendatel rohkelt polemiseeritud kontseptsioon sattus uuesti kõrgendatud tähelepanu alla seoses Hiina Rahvavabariigi tõusuga 21. sajandi esimesel kümnendil.

² Nye, Jr., Joseph S. „Soft Power”, *Foreign Policy*, 1990, Vol. 80, 153-171

Kontseptsiooni autor Joseph Nye on seejuures avaldanud imestust, et pehmest jõust tänapäeval üleüldse sellise riigi nagu Hiina (ja ka Venemaa) puhul räägitakse. Ta on viidanud, et pehme jõud on vaid üks osa riikide mõju avaldamise pagasist ning peab toimima kooskõlas teiste meetmetega. Seejuures jõuab ta järeldusele, et mainitud põhimõtte mittemõistmise tõttu on Hiina pehme jõu kasutamisel läbinisti põrunud: „Hiina ja Venemaa eksivad oma arvamuses, et pehme jõu peamiseks instrumendiks on valitsus.”³ Sellegipoolest on pehme jõud muutunud oluliseks osaks Hiina strateegilisest meetodikast.

1.2 Pehme jõu mõiste jõudmine Hiinasse

Pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist jäi USA planeedi ainsaks suurvõimuks. Samal ajal, 1989. aastal, leidsid aset Tiananmeni väljaku rahutused, kui Hiina tankid ajasid jõhkralt laiali meelevaldajaid. Et kohal oli rohkelt kaameraid ja kuulsaks saanud kaadrid tanki ette seisnud noormehest jõudsid üle maailma, muutus Hiina järgnevas dekaadiks sisuliselt rahvusvaheliseks paariaks. Kõige konkreetsema sammuna kehtestasid USA ja Euroopa Liit Hiina suhtes relvaembargo.

Pingelised suhted peegelduvad ka teoreetilistes määratlustes, mis läänes lähtusid pikka aega peamiselt nn Hiina ohu (*Chinese threat*) teooriast. Hiina oht on endiselt läänemaailmas laialt levinud kontseptsioon, mille abil Hiinat käsitleda. Hiina ohu teooria tuleneb rahvusvaheliste suhete realistliku koolkonna käsitlusest ja peab silmas ennekõike seda, et Hiina tõus ohustab väljakujunenud geopoliitilist süsteemi.⁴

Majandusreformid ja mitmete lääne majanduspraktikate ülevõtmine kulmineerusid Hiina jaoks strateegiate ümberkujundamisega üheksakümnendate teisel poolel - vastandumisest ja isolatsioonistlikust seisundist pöörduiti koostöö ja koostegevuse väärtustamise kursile. Alates 1997. aastast võib nii Hiina välispoliitilises diskursuses kui praktilistes sammudes täheldada pehme jõu veel teadvustamata strateegiaid - just siis alustas Peking nn „võit-võit” suhete loomist, vastandades sellist kontseptsiooni

³ Nye, Jr., Joseph S. „What China and Russia Don't Get About Soft Power”, *Foreign Policy*, 2013 - http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/29/what_china_and_russia_don_t_get_about_soft_power (külastatud 25.05.14)

⁴ Husenicová, Lucia „The China Threat Theory Revisited: Chinese Changing Society and Future Development”, *Panorama of global security environment 2012*. Bratislava: CENAA, 2012, 553-565

Ameerika ühepoolset üleolevale positsioonile. Ühtlasi alustas Hiina intensiivsemat koostööd ASEAN-iga (Kagu-Aasia Maade Assotsiatsioon).⁵

Nye artikkel tõlgiti hiina keelde 1992. aastal. Seejärel ilmus pehme jõu kontseptsioon hiinakeelses originaalkirjanduses 1993. aastal analüüsivaks ennekõike kultuuri rolli riigi võimekuses.⁶ Laiemasse siseriiklikku diskussiooni ja poliitilisse teadvusesse levis pehme jõu kontseptsioon siiski alles 2000-date aastate esimeses pooles.

Pehme jõu rolli suurenemine seostub üldiste kontseptuaalsete muutustega Hiina poliitikas. 21. sajandi esimestel aastatel oli Hiina vorminud oma arengut välispoliitiliselt „rahuliku tõusu” (*peaceful rise*) mõiste kaudu. Rahulik tõus on vastandiks Hiina ohu teooriale, mis kirjeldab Hiina tõusu ülejäänud rahvusvahelisele kogukonnale ohuks olemise asemel hoopis võõrriikidele uute arenguvõimaluste loomise läbi.⁷

2004. aastal kadus see termin aeglaselt fookusest, kuna Pekingis asuv valitsus tunnetas, et rahulikkusele rõhumine võib hakata piirama võimalike välispoliitiliste sammude valikut.⁸ Sellegipoolest on mõiste Hiinas kasutusel tänase päevani.

Alates 2005. aastast on Hiina pannud üha rohkem rõhku konfutsianistliku mineviku tunnustamisele ning suuresti sellest lähtuvalt võtnud uueks peamiseks poliitiliseks kontseptsiooniks harmoonilise maailma idee.⁹ Harmoonia (*hexie*) mõistet nähakse nii ühtlase ja kooskõlalise sisemise arengu raames kui ka samadele väärtustele vastava rahvusvahelise süsteemi tasandil.

⁵ Kurlantzick, Joshua „China’s Charm: Implications of Chinese Soft Power”, *Carnegie Endowment for International Peace*, 2006, Vol. 47 (6), 1-7

⁶ Glaser, Bonnie S. & Murphy, Melissa E. „Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate”, *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States*, ed. Carola McGiffert, 2009, 10-26

⁷ Zheng, Bijian "China's "Peaceful Rise" to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, 2005, Vol. 84 (5) - <http://www.foreignaffairs.com/articles/61015/zheng-bijian/chinas-peaceful-rise-to-great-power-status> (külastatud 26.05.14)

⁸ Deng, Yong „The New Hard Realities: „Soft Power” and China in Transition”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 63-81

⁹ Shih, Chih-Yu & Huang, Chiung-Chiu „Preaching Self-Responsibility: The Chinese Style of Global Governance”, *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol. 22 (80), 351-365

Aastaks 2006 avaldati Hiinas pehme jõu teemal juba umbes 200 akadeemilist artiklit. Aasta hiljem seadis president Hu Jintao oma Hiina Kommunistliku Partei kongressil peetud kõnes eesmärgiks muuta pehme jõud Hiina poliitika strateegiliseks osaks.¹⁰ Ta võrdsustas pehme jõu väärtuse (ennekõike kultuuri mõjuvõimu) nii-öelda kõva jõu omaga, millena nimetas majandust, julgeolekut, teadust ja tehnoloogiat.¹¹ Oma kõnes sõnas Jintao:

Tänapäeval on kultuur muutunud üha ja üha olulisemaks rahvusliku ühtsuse ja loovuse allikaks ning kasvava tähtsusega teguriks riigi üleüldises tugevuses ning Hiina inimestel on üha põletavam kirg rikkama kultuurielu järele. Me peame püsima edasiarenenud sotsialismi kultuuri kursil, kutsuma esile uue sotsialistliku kultuuri arenguhüppe, stimuleerima terve rahvuse kultuurilist loovust ja tugevdama kultuuri osana meie pehmest jõust, et tagada meie rahvuse peamised kultuurilised õigused ning huvid, rikastada Hiina ühiskonna kultuurielu ning inspireerida inimeste entusiasmi kultuuri järele.¹²

Lisaks pehme jõu konkreetsele äramainimisele kirjeldas Hu Jintao samas kõnes pikalt nii pehme jõu peamise osise kultuuri määravat rolli Hiina tuleviku ja rahvusvahelise maine kujundamisel kui ka vajadust tõsta sotsialistliku arengumudeli mainet maailma silmis. Antud kõnet kasutan ka edaspidi teoreetilise osa täiendamiseks ja pehme jõuga seotud mõistete täpsustamiseks.

1.3 Pehme jõu diskursuse areng Hiinas

Nagu varem märgitud, on pehme jõu kontseptsioon kergestipolemiseeritav, lubades mitmeid üsna erinevaid tõlgendusi. Seda ennekõike põhjusel, et sageli on tugeva ja pehme jõu rakendamise vahele keeruline piiri tõmmata. Samuti on pehme jõu mõju,

¹⁰ Cao, Qing „The Language of Soft Power: Mediating Socio-Political Meanings in the Chinese Media”, *Critical Arts*, 2011, Vol. 25 (1), 7-2411

¹¹ Li, Mingjiang „Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect”, *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 21-43

¹² Jintao, Hu „Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all" -

<http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm> (külastatud 20.05.14)

nagu eelnevalt täheldatud, väga raskesti kvantifitseeritav. Ka Hiina siseriiklikus poliitilises ja akadeemilises debatis pole jõutud üksmeelele, mida pehme jõud Hiina jaoks täpselt tähendab ja kuidas teda rakendada tuleks. Termin ise on tänaseks päevaks Hiinas küll tihedas kasutuses, aga osaliselt eelnevas lõigus mainitud tulenevalt puudub senimaani kõikehaarav strateegia, kuidas pehmet jõudu kasutada.¹³

Suuresti lähtub hiinlaste vajadus pehme jõu järele antagonismist USA vastu. Kuna Hiina ohu teoreetiline raamistik pärineb läänest, on Hiina viimased viisteist aastat otsinud lahendusi, kuidas suhtumist endasse parandada. Seetõttu on pärast Mao ajastu äärmuslikku põlastust kõige arhailise vastu on taas hakatud väärtustama Hiina minevikku ja iidset kultuuri. Võib koguni öelda, et 21. sajandi algus on Hiina Rahvavabariigi ajaloo ja rahvusvahelise seisundi uurimise renessansiajastuks nii Hiina sees kui mujal. On aru saadud, et riigi staatus võrdub jõuga - et ilma jõuta pole tunnustatust, aga jõud ilma tunnustusega annab vaid hoogu Hiina ohu teooria levikule ja rahvusvahelisele skeptitsismile. Hiina senine võrdlemisi halb, ehkki üha paranev maine tulenevat vähemalt osaliselt lihtsustavast lähenemisest lääne meedias.¹⁴

Veel üheksakümnendatel võis Hiinat rahvusvahelistes suhetes pidada passiivseks kõrvaltvaatajaks, samas kui lääts legitimeeris oma seisukohti just tänu pehmele jõule.¹⁵ 90-daid võib pidada antagonismi ajastuks, kui Hiina välispoliitika põhines suuresti usaldamatusel ja regiooni teisi riike peeti enamasti USA agentideks. Tänapäevaks on Hiina poolelt saanud vähemalt retoorikas domineerivaks harmoonilise maailma kontseptsioonist tulenevatele väärtustele toetuv multilateraalne strateegia.¹⁶

Hiina eelistab paljude osapoolte kaasamist ja rohkeid läbirääkimisi. Kirjeldatud arengut soodustab suuresti USA enda pehme jõu mõju taandumine, mille pöördepunktiks peetakse Hiinas 2003. aastal alanud Iraagi sõda. See konflikt lõi väidetavalt Hiina jaoks võimaluse oma pehmet jõudu hüppeliselt suurendada.¹⁷ USA-le vastandumine lisab

¹³ Li, 2009

¹⁴ Deng, Yong „China’s Struggle for Status: The Realignment of International Relations”, Cambridge University Press : Cambridge, 2008

¹⁵ Deng, 2009

¹⁶ Breslin, Shaun „Understanding China’s Regional Rise: Interpretations, Identities and Implications”, *International Affairs*, 2009, Vol. 85 (4), 817-835

¹⁷ Deng, 2008

omakorda Hiina pehmele jõule nii-öelda negatiivse definitsiooni – kohati parandab Hiina rahvusvahelist mainet juba pelgalt mitte USA moodi olemine.¹⁸

Samas ei saa väita, nagu oleks Hiina pehme jõu diskursus midagi, mille Hiina oleks suuremas osas ise üles ehitanud ja omapoolsete tähendustega täitnud. Kuna tegu on USA-st pärit kontseptsiooniga, lähtub Hiina-sisene arutelu pehme jõu üle suuresti siiski Hiina-välisest käsitlusest.¹⁹ Ehkki Hiina jõud ja iseseisvus rahvusvahelistes suhetes otsuseid teha üha kasvavad, tuleneb see ennekõike faktist, et ülejäänud maailm on muutnud Hiinat, mitte vastupidi.²⁰ Hiina pigem internaliseerib rahvusvahelisi norme, mitte ei loo neid.

Kui Nye defineeritud pehmet jõudu seostatakse ennekõike kultuurist tuleneva mõjuga, siis mitte kõik Hiinas tähelepanu pälvinud käsitlused ei nõustu sellega. Kuigi kultuur on Hiina debatis kõige olulisemal kohal, mõistetakse pehme jõuna sageli pigem igasuguse jõu kasutamist pehmelt, mitteagressiivselt. Seega võib Hiina nägemuses pehme jõu alla lugeda peaaegu kõigi mõjutustegurite rakendamist peale sõjaväe ja julgeolekuga seonduva.²¹

Ka Hiina akadeemilises debatis võib eraldada kaht kogukonda.²² Üks, suurem, lähtub nii-öelda kultuurikesksest lähenemisest pehmele jõule - see tähendab, et Hiina pehme jõud peaks ennekõike tulenema oma kultuuri põhjalikust uurimisest, selle väärtuste väljatoomisest ja nende ekspordist väljapoole Hiinat nii regionaalsel kui ka globaalsel tasandil. Kultuuri alla loetakse seejuures nii ideed ja põhimõtted kui ka näiteks institutsioonid ja poliitilised mudelid, mida ei saa eristada rahvuse üldisest kultuurist.

Teine, väiksem kogukond, lähtub poliitika-kesksest käsitlusest. Selles käsitluses on pehme jõu keskmeks ennekõike poliitiline võimekus. Ka see koolkond peab kultuuri

¹⁸ Breslin, 2009

¹⁹ Zhang, 2009

²⁰ Zhang, 2009

²¹ Zhang, 2009

²² Glaser, Bonnie S. & Murphy, Melissa E. „Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate”, *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States*, ed. Carola McGiffert, 2009, 10-26

mõju väga oluliseks, kuid on seisukohal, et pehme jõu mõju algab poliitilisest suutlikkusest allutada teisi riike oma seisukohtadele läbi diplomaatia ja kõneluste.

Nagu eespool tsiteeritud president Hu Jintao sõnadest välja lugeda võib, on Hiina Rahvavabariigi valitsus võtnud omaks esimese koolkonna kontseptsiooni ning seadnud pehme jõu rakendamise keskmesse kultuuri levitamise.

Hiina eliit näeb pehmet jõudu tihedates sidemetes Hiina rahvuskultuuri taaselustamisega. Väline dimensioon ehk kuvand rahvusvahelise üldsuse ees on seejuures loomulikuks laienduseks siseriiklikele arengutele.²³ Ka akadeemilise debati sisuks on viimastel aastatel ennekõike tervikliku Hiina kultuurist lähtuva väärtuste süsteemi ja jätkusuutliku arengumudeli väljaarendamine. Siseriiklikule arengule peaks alles siis järgnema rahvusvaheline tunnustus. Mitmed eksperdid lisavad pehme jõu kandjatena poliitiliste väärtuste, kultuuri ja institutsioonide juurde näiteks „Hiina kodanike kvaliteedi”, mis väljendub muuseas välismaal õppivate Hiina tudengite näol.²⁴

1.4 Hiina pehme jõu osised

A) Kultuur ja haridus

Järgnevalt annan ülevaate sellest, millised on peamised mõisted ja teemad, mis Hiina pehme jõu diskursuses esinevad ja kuidas Hiina neid rakendada püüab.

Vastavalt Joseph Nye algsele definitsioonile on pehme jõu keskmes kultuur ja sellest tulenev riigi kuvand. Kui vaadata Hiina nii-öelda brändi, siis riigi pehme jõu, kultuurilise ekspansiooni ja ekspordi keskseks osaks on saanud konfutsianismi väärtustamine.

Konfutsianistlikust minevikust on võetud mitmeid märksõnu, mida rakendatakse poliitilises diskursuses. Näiteks on konfutsianistlikust filosoofiast pärit argumendid, mida kasutatakse interventsionismi vastu ja isevalitsemise õigustamiseks.²⁵ Viimaste rõhuväärtus on eriti vastuseisul Ameerika Ühendriikide interventsionistlikule ja agressiivsele välispoliitikale, milles nähakse ka enda regionaalsetesse huvidesse sekkumist.

²³ Cao, 2011

²⁴ Cao, 2011

²⁵ Shih, & Huang, 2013

Hiina alternatiiv praegusele USA dikteeritud rahvusvahelisele korrale tugineb järgnevatele märksõnadele: multilateraalsele poliitikale keskendumine (seejuures tunnustatakse ÜRO-d globaalse turvalisuse peamise tagajana), pühendumine konsultatsioonile ja dialoogile, pühendumine ülemaailmsele majandusarengule (seejuures peaks arenenud maailm võtma suuremat vastutust mahajäänute ees) ja rõhumine kaasatusele (mis tähendab kõigi ühiskondade ja kultuuride tunnustamist võrdsete osalistena globaalses kogukonnas).²⁶

Hiina väärilisust niivõrd suure rahvusvahelise rolli täitmiseks rõhutab väide, et Hiina kultuuris on sees nn kuldse kesktee (*golden mean*) mõiste, mis andvat Hiina poliitilisele eliidile intellektuaalse võimekuse leida maailma probleemidele tasakaalukaid lahendusi.²⁷ Kuldse kesktee mudelist lähtub ka harmoonilise maailma kontseptsioon, mis toetub peamiselt tasakaalukusele ja vastutustundlikkusele.

Harmoonilise maailma terminit võib kokku võtta ideaalina rahumeelsest, üksteisega arvestavast ning vastutustundlikust rahvusvahelistest süsteemist. Lisaks sisaldab see ühtlase arengu printsiipi, mis seab arenenud maadele vastutuse vaesemate järeleaitamise eest. Samas on välistatud teiste riikide suveräänsuse vaidlustamine või vahelesegamine nende siseasjadesse.

Hiinalike väärtuste ja hariduse levikuks avati 2004. aastal esimene Konfutsiuse Instituut, Hiina vaste Saksamaa Goethe Instituudile ja Inglismaa Briti Nõukogule. 2013. Aasta suveks on maailmas 92-s riigis kokku juba 326 asutust.²⁸ Lisaks on mitusada ülikooli avaldanud soovi enda juures sarnaseid instituute avada.

Pehme jõu oluliseks osaks on haridus, sest tugevad ülikoolid tõmbavad ligi võimekaid tudengeid üle maailma, andes Hiinale võimaluse luua neile riigist positiivset pilti. Juba 20. sajandi lõpul alustas Hiina intensiivset tööd haridussüsteemiga, kui 1996. aastast aastatuhandevahetuseni investeeriti Hiina parimate ülikoolide maailmatasemele

²⁶ Breslin, 2009

²⁷ Chen, Jianfeng „The Practice of the Mean: China’s Soft Power Cultivation”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 83-101

²⁸ Confucius Institute. University of Nebraska-Lincoln. Confucius Institutes Around the Globe - <http://confuciusinstitute.unl.edu/institutes.shtml> (külastatud 27.05.14)

viimiseks enam kui 2,2 miljardit USA dollarit.²⁹ Ehk kõlavamgi on fakt, et Hiinas õppivate välisõpilaste arv tõusis vahemikus 2000-2006 umbes 52 000 pealt 160 000 peale.³⁰ Kuigi resoluutsemaid hinnanguid anda on vara, võib esimesi positiivseid tendentse Hiina jaoks välja lugeda sellest, et umbes kolmkümmend Hiinas hariduse omandanud välisriikide kodanikku oli 2006. aastaks oma kodumaal ministri-tasandi ametikohtadel.³¹

Hiina ja Hiina kultuur on saanud rohkelt tähelepanu ka mitmete teiste meediumite läbi. Eriti prominentsele kohale on tõusnud Hiina kino. Kui 20. sajandi viimaste kümnendite jooksul kasutati filmitööstust pea üksnes propagandavahendina, siis nüüdseks on õpitud poliitilisi aspekte inimliku dramaatikaga tasakaalustama. Tegu on endiselt poliitiliselt strateegilise, kuid seejuures varasemast oluliselt vabama tööstusega.³²

Eriti populaarseks on seejuures kujunenud võitluskunstide ja märulisugemetega filmide eksport - maailma mastaabis on kuulsateks nimedeks muutunud näiteks Jet Li, Jackie Chan, Chow-Yun Fat ja John Woo, aga ka Malaisiast pärit ja Hong Kongi kinos läbi löönud Michelle Yeoh. Aastatel 2005-2007 võitsid Hiina lavastajad järjest kolmel korral ühe maailma suurima omataolise, Veneetsia filmifestivali peaauhinna Kuldse Karu.

2008. aasta Pekingi Olümpiamänge ja 2010. aasta Shanghai Expo maailmanäitust kasutati suurejoonelise Hiina kultuuri mainekampaaniana. Korvpalliareenil saavutas maailmakuulsuse USA-s kõneka karjääri teinud Yao Ming. Tema näokujust on aga saanud Interneti üks populaarsemaid meeme.

Pisut vähem tähelepanu pälvinud, kuid ilmselt sama mõjuka levi laienemise on teinud läbi Hiina televisioon, täpsemalt Hiina Kesktelevisioon (CCTV). Kattes 96% Hiina elanikkonnast, on CCTV-l enda väitel väljaspool Hiinat enam kui 65 miljonit vaatajat ja

²⁹ Cheng, Xiaohe „Education: The Intellectual Base of China’s Soft Power”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 103-123

³⁰ Cheng, 2009

³¹ Gill, Bates & Huang, Yanzhong „Sources and Limits of Chinese „Soft Power”, *Survival*, 2006, Vol. 48 (2), 17-36

³² Su, Wendy „New Strategies of China’s Film Industry as Soft Power”, *Global Media and Communication*, 2010, Vol. 6 (3), 317-322

seda juba 2006. aasta andmetel. Niigi üle sajas riigis nähtavatele hiinakeelsetele kanalitele on lisandunud ka Hiina põhiliste kanalite ingliskeelsed versioonid.³³

Hiina meedia levik on Hiina pehme jõu jaoks ehk haridusest ja keelest olulisemgi faktor, kuna aitab tasakaalustada lääne meedia monopolset rolli. On väidetud, et Hiinat kardetakse peamiselt seetõttu, et üle maailma levib valdav info temast läbi lääne teistsugustel väärtustel ja eeldustel põhineva kartliku prisma.³⁴ Ilmekateks näideteks sellisest lääne teadvuses olevast hirmust on nii Hiina ohu teooria kui ka nimeka politoloogi Domic Moisi geopoliitiline jaotuse, kus Aasia on lootuse, lääneriigid aga hirmu kultuur.

B) Poliitika, ühiskond, rahvusvahelised suhted

Hiina võimu üheks võtmeallikaks võib pidada ülejäänud globaalse kogukonna arvamust, et Hiinal see võim üldse on, olenemata seejuures faktist, kui palju tal seda tegelikult on.³⁵ Oma positsioone on Hiina tugevdanud näiteks üha aktiivsema osalusega erinevates rahvusvahelistes organisatsioonides.

Sellist osalust võib pidada üheks peamiseks Hiina pehme jõu kasvu allikaks. Kui mitteosalemine tekitaks teistes riikides tõenäoliselt kahtlusi ja muret, siis tihe osalus on aidanud vastupidiselt kaasa Hiina atraktiivsuse suurenemisele. Lisaks on Hiina allkirjastanud kümneid globaalse ulatusega lepinguid keskkonnakaitse osas. Veelgi enam, Hiina on ratifitseerinud rohkem inimõiguste kaitsega seotud lepinguid kui Ameerika Ühendriigid.³⁶

Samuti on Hiina oma pehme jõu arendamisel (lisaks üldisele kultuuri levikule) seadnud väljastpoolt vaadates ehk esmapilgul kaudsed, aga Hiina jaoks olulisemadki eesmärgid. Harmoonilise maailma propageerimine ning Hiina kultuuri rahumeelne tutvustamine

³³ Deng, Xiaogang & Zhang, Lening „China’s Culutral Exports and its Growing Cultural Power in the World”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 143-162

³⁴ Chen, Jianfeng, 2009

³⁵ Breslin, 2009

³⁶ Chen, Gang „China’s Climate Diplomacy and Its Soft Power”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 225-243

püüavad tagada piirkondlikku rahu. See lubaks omakorda Hiinal säilitada pingeteta senist suurt majanduskasvu ja aitaks samas nii aktiivselt kui passiivselt kaasa Jaapani ja Taiwani piirkondliku mõju vähendamisele.³⁷

Samuti, vaatamata meedias rohkelt tähelepanu pälvinud piirikonfliktidele, on Hiina võimud lahendanud viimase aastakümne jooksul suure osa varem välissuhteid seganud piirivaidlustest, leppides sageli oluliste järeleandmistega teistele riikidele.³⁸

Lisaks regionaalse mõjuvõimu tõusule on Hiina suunanud rohkelt tähelepanu mitmetele arengumaadele, eriti Aafrikas ja Ladina-Ameerikas, kus USA on oma finantspanust samm-sammult tagasi tõmmanud. Just edu Aafrikas markeerib Hiina välispoliitika suurimat mainelist õnnestumist. Paljud Aafrika riigid on seadnud Hiina endale eeskujuks ja võtnud avasüli vastu suurima kaubanduspartnerina, kuna erinevalt lääneriikide konditsionaalsest ja norme kehtestavast abist on majandussuhted Hiina Rahvavabariigiga pragmaatilised ja riikide iseseisvust austavad. Pigem investeeritakse kohalikesse mudelitesse kui omaenda arengulahenduste eksportimisse.³⁹

Kuigi on vaieldav, kas konkreetsed majanduslikud investeeringuid ja arenguabi mahuvad (ka Hiina enda) pehme jõu kontseptsiooni alla, tasub märkida, et Hiina pole mitte ainult oma majandusabi kasvatanud, vaid oluliselt on suurenenud ka selle läbimõeldus ja eesmärgipärasus.⁴⁰

Lisaks aktiivsele osalemisele rahvusvaheliste suhete süsteemis on Hiina asunud aktiivselt tegelema oma üldise kuvandi parandamisega. Ühes rohkete PR-ekspertide palkamisega on tehtud miljonite dollarite väärtuses lobitööd USA valitsuse suunal. Hiina rahvusvahelise kuvandi suurimateks tugevusteks võib lugeda kultuuri

³⁷ Kurlantzick, 2006

³⁸ Bell, Daniel A. „War, Peace, and China’s Soft Power: A Confucian Approach”, *Diogenes*, 2009, Vol. 56 (1), 26-40

³⁹ Pang, Zhongying „China’s Soft Power Dilemma: The Beijing Consensus Revisited”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 125-141

⁴⁰ Kurlantzick, Joshua „China’s Charm: Implications of Chinese Soft Power”, *Carnegie Endowment for International Peace*, 2006, Vol. 47 (6), 1-7

kosmopolitiseerumist, Hiina meedia globaliseerumist ja aktiivset välishiinlaste kogukonda, mis Hiinale positiivset brändi loob.⁴¹

1.5 Hiina pehme jõu murekohad

On tabav väide, et Hiinast kiiremini tõuseb vaid Hiina ülespuhutus.⁴² Vaatamata akadeemiliste ja poliitiliste ringkondade pea üksmeelsele veendumusele, et Hiina on tõusev (pehme?) jõud globaalsel areenil, saab kõigi arengute ja positiivsete saavutuste kõrvale tuua sama palju probleeme ja võimalikke murekohti, eriti pehme jõu osas. Viimase puhul peamiselt seetõttu, et pehme jõu ulatust ja mõju on pea võimatu täpselt mõõta.

Hiina pehme jõu diskursust on kritiseeritud väitega, et akadeemilised ringkonnad on enam kui aastakümne jooksul toonud välja vaid rohkelt illustratiivseid väiteid Hiina pehme jõu kasvu osas, viimata samas läbi empiirilisi uuringuid. Ainsas leitud empiirilises uurimustöös on jõutud järeldusele, et Hiina lähinaabrid eelistavad siiski endiselt USA arengumudelit - veelgi enam, näiteks Filipiinidel on Hiina alles viies eelistatum mudel, mida oma riigi arengus kasutada.⁴³

Ka arengumudeli mainimine on osaliselt sõnakõlks, kuna vaatamata pikalt säilitatud 8-10%-lisele majanduskasvule (ka 2008. aastal alguse saanud globaalse majanduskriisi põhjas suudeti püsida 6%-lise kasvu juures) on Hiina, sarnaselt teisele viimase kümnendiga tugeva arengu läbi teinud suurriigile Venemaale, vältinud eksporditava arengumudeli sõnastamist. Kuigi palju räägitakse „Pekingi konsensusest” vastandina USA liberaalsele „Washingtoni konsensusesele”, pole Hiina pakkunud välja sarnaseid juhendeid, kuidas endasarnast arengut saavutada.⁴⁴

Tõenäoliselt on sellise strateegia taga ka mitmed vajakajäämised siseriiklikus arengus - majanduslik kasv ei suuda varjata teaduse mahajäämust, hariduse ebaühtlast taset ja

⁴¹ Ding, Sheng „Branding a Rising China: An Analysis on Beijing’s National Image Management in the Age of China’s Rise”, *Journal of Asian and African Studies*, 2011, Vol. 46 (3), 293-306

⁴² Zhang, 2009

⁴³ Zhang, Jiakun Jack „Seeking the Beijing Consensus in Asia: An Empirical Test of Soft Power”, Duke University, 2011

⁴⁴ Deng, Yong, 2009

innovatiivsete lahenduste puudumist institutsioonide töö korraldamisel.⁴⁵ Välispoliitiline väärtusvaba oportunism on aga toonud kaasa rahvusvahelise kogukonna jaoks tugevalt probleemseid näiteid nagu erinevate diktatuurirežiimide toetamine.⁴⁶

Hiina interventsionismi vastu ja isevalitsemise poolt suunatud poliitilised väärtused ühes absoluutse rahvusliku võimuga võivad küll olla paljudele arengumaadele positiivseks eeskujuks, kuid on kaheldav, kas nad pakuvad reaalselt pikaajalist ja jätkusuutlikku konkurentsi 21. sajandi transnatsionaalsetele normidele.⁴⁷

Veelgi enam, konfutsianistlike harmooniliste kogukonnale suunatud ideaalide puhul on keeruline näha, kuidas nad võiksid 21. sajandi globaliseerunud maailmas toimida. Ideaalina on *tianxia* (hiina k. kõik taeva all), mis kõiki ühte seob, küll ilus kontseptsioon, kuid juba Hiina üksinda on liiga suur riik, et oma enam kui miljardi elaniku puhul säärast ühtekuuluvust ja isetust loota.⁴⁸

Hiina väliskuvandi juures saab tuua välja erinevaid suuri miinuseid, mis riigi tunnustatusele kaugeltki kasuks ei tule. Peamisteks probleemideks on poliitilise usutavuse problemaatilisus (sealhulgas korruptsiooni lai levik, institutsioonide mahajäämus, inimõiguste rikkumised), rahvusluse tõus (ohvristaatuse tunnetus ja välisviha võivad pidurdada arenevaid suhteid) ja küsitavad välispoliitilised sammud (sealhulgas juba mainitud suhted diktatuuririikide ja korrumppeerunud režiimidega).⁴⁹

Viimaks, ehkki Hiina võib end tunda turvaliselt lähtudes suuresti just kõva jõu olemasolust, kuid tänapäeva ekspertide jaoks problemaatilised üha enam turvalisuse definitsiooni alla kuuluvad tasandid nagu näiteks ökoloogiline turvalisus, turvalisus toiduvarede tagatuse osas, kaitstus kuritegevuse eest, transpordivõimaluste tagatus, tervishoid ja energeetiline turvalisus.⁵⁰

⁴⁵ Deng, Yong, 2009

⁴⁶ Kurlantzick, 2006

⁴⁷ Zhao, Suisheng, „The Prospect of China’s Soft Power: How Sustainable?“, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 247-266

⁴⁸ Bell, 2009

⁴⁹ Ding, 2011

⁵⁰ Shih, & Huang, 2013

1.6 Probleemistik ja uurimisküsimus

Nagu eespoolgi korduvalt mainitud, on pehme jõu näol tegu poleemilise ja raskestikvantifitseeritava kontseptsiooniga. Hiina pehmest jõust on kirjutatud palju, kuid selle kasutus on omandanud juba sõnakõlksu mõõdu, kuna puudub põhjalikum teooria, mille põhjal pehme jõu olemasolu hinnata. Lisaks on Hiina pehme jõu mõju ning jõudmist konkreetsetesse riikidesse vähe või mitte üldse uuritud. Arvestades seda, kuivõrd kõnekad on pehme jõu osised eraldivõetuna ja kui suurt rolli nad tänapäeva rahvusvahelises suhtluses ja poliitikas mängivad, vajaks pehme jõu osised ja rakendused kahtlemata põhjalikumat käsitlust.

Põhjalikumat tähelepanu pole pööratud ka Hiina pehme jõu mõjule Eestis. Seda vaatamata mitmetele Hiinaga seonduvatele üritustele ja institutsioonidele, mis on end Eestis kehtestanud. Nende seas on Tallinna Ülikooli juures 2010. aastast tegutsev Konfutsisuse Instituut, traditsiooniline Hiina uusaasta tähistamine, kõige kõlavamalt aga 2011. aastal Postimehe vahel ilmunud erileht. Viimane oli mõeldud tähistama Eesti ja Hiina diplomaatiliste suhete 20. aastapäeva, kuid kujunes vastuoluliseks publikatsiooniks, kuna oli ennekõike propagandistlik reklaam ilma vastava märgistusega.⁵¹

Võib küll öelda, et kindlasti ei ole Eesti juba geograafilise kauguse tõttu Hiina jaoks prioriteet number üks ega sellele isegi lähedal, kuid see ei tähenda, et Hiina ei oleks huvitatud soodsast suhtumisest ja oma pehme jõu laienemisest Eestis. Tihedast tähelepanust siintoimuvale annavad märku kas või kiired ja agressiivsed reaktsioonid dalai-laama külaskäikude puhul Eestisse.

Lähtuvalt varasemate Hiina pehme jõu Eestisse jõudmist puudutavate uuringute puudusest ongi minu huvi uurida, kas ja kuidas erineb Hiina käsitlemine Eestis Hiina enda pehme jõu diskursusest. Selles aitab selgusele jõuda Eestis esinevate seisukohtade uurimine enne ja pärast Hiina suuri maineprojekte 2000-date aastate lõpus (Pekingi Olümpia, Shanghai Expo), mille abil on pehmest jõust kujunenud oluline strateegiline instrument. Kas ja milliseid hoiakuid ja kirjeldusi leidub? Kas need kirjeldused ja

⁵¹ Raudsaar, Mart „Mart Raudsaar: Hiina õppetunnid“, *Postimees*, 2011, 16. september
<http://arvamus.postimees.ee/566508/mart-raudsaar-hiina-oppetunnid> (külastatud 25.05.14)

hoiakuid kattuvad Hiina diskursusest pärit kirjeldustega ja kas neis esineb termineid ning kontseptsioone, mida Hiina eelistab kasutada? Kas kirjeldused ja hoiakuid on muutunud ajas ja kas kasutatud on Hiina eelistatud termineid?

2. Metodoloogia

2.1 Allikad

Oma uurimisküsimusele vastamiseks uurin ajakirja Diplomaatia Hiinat puudutavaid artikleid viimasest kümnest aastast, mis haarab sisuliselt kogu ajakirja ilmumisperioodi.

Diplomaatia on Eesti ainus rahvusvahelistele suhetele ja diplomaatilistele küsimustele keskenduv väljaanne, mis ilmub korra kuus ning mida annab välja Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus. Diplomaatia veergudel avaldavad arvamust Eesti tipp-ekspertid nii poliitika, rahvusvaheliste suhete kui ka paljudel seotud teemadel. Diplomaatia on saavutanud tunnustust peamiselt seetõttu, et avaldab mahukaid ja detailseid analüüse erinevatel geopoliitilisi protsesse puudutavatel ja rahvusvahelises päevakorras olevatel teemadel.

Diplomaatia artiklitevaliku probleemiks on see, et lehe haare on lai, mistõttu mitte kõiki teemasid ei jõuta katta kindla sageduse ega põhjalikkusega. Sinna alla kuulub ka Hiina, mille kohta on läbi kümnendi avaldatud vaid kahekümne artikli ringis, millest omakorda tõlked antud töö raames läbi viidud analüüsist välja jäävad, kuna fookuses on just Eesti ekspertide ja arvamuslimidrite seisukohad.

Samas tuleb silmas pidada, et ka Hiina-poolne pehme jõu diskursus tugineb peamiselt akadeemilisele arutelule ning tipp-poliitikute strateegilistele plaanidele, mistõttu on just temaatiliselt fokuseeritud meedia see, kust pehme jõu käsitlusi ja kontseptsioone esmajärjekorras otsida. Kuna Diplomaatia on selles osas Eestis konkurentsilt hinnatuim väljaanne, moodustavad sealsed artiklid ka kõige esinduslikuma võimaliku valimi.

2.2 Sisuanalüüs

Artiklite sisuliseks avamiseks viin läbi sisuanalüüsi, lähtudes seejuures Hiina enda diskursusest pärit peamistest pehme jõuga seotud teemadest. Osaliselt suunatud kodeerimise keskne kolmikjaotus on (1) kultuur, (2) ühiskond ja poliitika ning (3) rahvusvahelised suhted. Esimese all otsin viiteid Hiina kultuuriloole ja väärtustele, aga ka neid kandvale haridusele ja meediale. Teise puhul lähtun Hiina-sisisesest poliitilisest

mudelist ja ühiskondlikust arengust. Kolmas toetub peamiselt Hiina osalusele rahvusvahelistes suhetes ja mainele teiste riikide seas.

Mõned terminid ja kontseptsioonid kattuvad muidugi kõigi kolme jaotuspunkti lõikes. Näiteks kuulub harmooniline maailm nii kultuuri ja väärtuste, sisepoliitika kui ka rahvusvaheliste suhete konteksti. Samuti on pehme jõu seisukohast probleemne majandussfäär, mis ei kuulu algselt pehme jõu valdkonda, kuid Hiina diskursuses käsitletakse mõnikord pehme jõuna kõiki mitteagressiivselt rakendatud meetodeid.

Kodeerimiseks ja leitud tekstijuppide süstematiseerimiseks kasutan spetsiaalselt andmete kvalitatiivseks uurimiseks mõeldud programmi MAXQDA. Tulemuste analüüsiks toetun John Stuart Millilt pärinevale analüütilisele võrdlusele.⁵² Otsin artiklitest ennekõike mustreid selle osas, kas ja kuidas Hiina pehmet jõudu kirjeldatud on ja kas pehme jõu Hiina enda diskursusest tulenevad kontseptsioonid on jõudnud Eesti ekspertide kasutusse. Mustrite all pean silmas terminoloogilisi ja hoiakulisi kattumisi, kus kasutatakse samade olukordade kirjeldamiseks samu väljendeid või väljendatakse sarnaseid seisukohti. Teiseks oluliseks mustriks on ajaline mõõde, mis näitab, kas Hiina strateegilised suunamuutused ja eelmainitud maineprojektid on kuidagi mõjutanud Hiina pehme jõu käsitlust Eestis.

Seejuures lähtun küll kolmele suurele teemale suunatud kodeeringust, kuid jätan ka vaba tõlgendusruumi. Seda esiteks põhjusel, et pehme jõu termineid võib esineda ka väljaspool kolme alajaotuspunkti. Teiseks, kuna antud teema analüüsil on oluline roll negatiivsetel tõenditel ehk sellel, mida ei käsitleta.⁵³ Antud juhul tähendab see ka kontseptsioonide ja terminite kirjeldust, mis ei ole Eestis kasutusse jõudnud. Nende puhul analüüsin, kas Eesti käsitluses on neile sisulisi vasteid või mitte.

⁵² Neuman, Lawrence W. „Social Research Methods”, Allyn and Bacon : Massachusetts, 1991

⁵³ Neuman, 1991

3. Analüüs

3.1 Kultuur ja haridus

Kultuuri valdkonnas on Hiina peamiseks huviks tähelepanu pööramine konfutsianismile ning sealt tulenevatele väärtustele. Seda eespool kirjeldatud põhjusel, et konfutsianismist pärit kontseptsioonid harmoonilisest maailmast ja kuldsest keskteest annavad Hiina pehme jõu diskursuse väitel riigi liidritele suutlikkuse ehitada üles tasakaalukamat ja rahumeelsemat rahvusvahelist süsteemi.

Kuigi pea kõik Diplomaatia veergudel Hiinat analüüsinud autorid märgivad ära Hiina kultuuri vanuse, ei käsitle neist ükski eraldi konfutsianismi kui olulist osa tänapäevase Hiina väärtuste mõistmisel. Konfutsianismi on üldse märgitud vaid kahel korral.⁵⁴ Ühel neist mainib Hannes Hanso Konfutsiuse Instituuti, teisel viitab Urmas Pappel konfutsianismile seoses Tiibetiga, mille kultuuri konfutsianistlik maailmavaade kuidagi eriliseks ei pea.⁵⁵ Et väikeriigis Eestis, mis viibis pikalt võõrokupatsiooni all, on samastumistunne sisulist autonoomiat taotleva Tiibeti eksiilvalitsuse seisukohtadega üpris tugev, võib sedagi pidada pigem negatiivseks assotsiatsiooniks.

Ka Hiina kultuuri ajaloolist rolli on analüüsitud rohkem kas üheskoos naaberriigi Indiaga või tihedas seoses geograafiaga. Näiteks on riigi tõus seatud kultuuri asemel vastavusse suurusega: „Praegune Hiina lihtsalt naaseb oma ajaloolisele pärispositsioonile, mis riigi mõõtetest johtuvalt on peaaegu paratamatu.”⁵⁶ Selline väide lähtub Hiina rolli kirjeldamisel mitte niivõrd pehmes jõus välja toodud kultuurilisest ja poliitilisest võimekusest, vaid puhtalt faktilistest riigi maa-ala mõõtetest. Loodud on konstruktsioon, kus Hiina mõju kasv on paratamatu, mitte poliitilise režiimi konkreetsetest sammudest sõltuv.

⁵⁴ Kuigi käesoleva töö eesmärk ei ole teksti kvantitatiivne sisuanalüüs, olgu mainitud, et näiteks sõnu "konflikt" ja "konfrontatsioon" on analüüsitud tekstides mainitud kümnetel kordadel.

⁵⁵ Pappel, Urmas "Tiibeti mõjutegur Hiina ja India piiritulis", *Diplomaatia*, 2006, Vol. 34 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/tiibeti-mojutegur-hiina-ja-india-piiritulis/> (külastatud 11.05.14)

⁵⁶ Kaju, Andreas „Hiina ja idealismi piirid”, *Diplomaatia*, 2011, Vol. 99 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/hiina-ja-idealismi-piirid/> (külastatud 11.05.14)

Lisaks on Hiina mõju maailmale seotud kultuuriliste väärtuste asemel pigem materiaalsete väärtustega. Näiteks Mihkel Mutt kirjeldab küll Hiinat koos Indiaga jätkusuutlike kultuurihällidena ja märgib, et hiinalikkus tähendab ka vaimset külge, kuid rõhutab samas, et Hiina mõju avaldub tänapäeval hoopis materiaalses sfääris, olles „eeskätt kvantitatiivne ja mimeetilise tagapõhjaga, rajanedes lääne eeskujude jäljendamisel”.⁵⁷ Väljaspool kultuurisfääri viitavad ka teised autorid sellele, et Hiina pigem jäljendab, kui loob ise. Sealsamas väidab Mutt, et Hiina pole suutnud oma kultuuri läände ekspordida ning isegi maailmas laia kõlapinda leidnud kino (näiteks Hongkongi kung-fu-filmid) on valmistatud Hollywoodi mallide järgi. Ka Hannes Hanso kinnitab seda seisukohta väitega, et Hiina pole suutnud luua ühtki globaalset kaubamärki.⁵⁸

Mitmed analüütikud on kirjeldanud 21. sajandit Hiina ajaloo uurimise renessansina. Hanso küll mainib Hiina ajalookäsitlust, kuid teeb seda kriitiliselt: „Kui globaliseeruv Hiina soovib oma huvide eest rahvusvahelisel tasandil aktiivsemalt seista, siis tuleb riigil varem või hiljem kätte võtta oma tõsiselt lünklik ajalootõlgendus.”⁵⁹ Ta väidab, et praegust rahvusvahelist käitumist määravad väärtushinnangud seostuvad ennekõike Oopiumisõdadest ja Jaapani okupatsioonist pärit alaväärsuskompleksiga. Selline tõlgendus, mis vastab küll Hiina seesmiselt viljeldavale minapildile, erineb tugevalt Hiina pehme jõu diskursusest, mis rõhub konstruktiivsusele ja Hiina kultuuri positiivsele kõikemahutavusele.

Kuigi valim kultuurikäsitlustest pole suur, võib siiski täheldada väikest muutust ajateljel, kui pidada silmas Hiina pehme jõu strateegilist arendamist 2000-date aastate teisel poolel. Sellest ajast on Hiina kultuuri leviku üheks peamiseks initsiaatoriks olnud Konfutsiuse Instituutide avamine üle maailma. Need on Hanso 2009. aasta artiklis ka ühes pehme jõuga mainitud ja seda võrdlemisi positiivses võtmes. Ta toob Aafrika

⁵⁷ Mutt, Mihkel „Maa, mis ajab üle ääre”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/maa-mis-ajab-ule-aare/> (külastatud 11.05.14)

⁵⁸ Hanso, Hannes „Globaliseerumise mõjudest Hiinale”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/globaliseerumise-mojudest-hiinale/> (külastatud 11.05.14)

⁵⁹ Hanso 2005

näitel välja, et Konfutsiuse Instituutides saavad kohalikud õppida hiina keelt ja tutvuda haridusvõimalustega Hiinas.⁶⁰

2011. aasta artiklis tõdeb Andreas Kaju, et „Hiina tsivilisatsioon on nii kultuurilise kui majandusliku mõju toel juhtinud suure osa inimkonna arengut aastatuhandeid”.⁶¹ Sealsamas kirjeldab Kaju Hiina kultuurist pärinevat relatiivsust, mis „postmodernistlikku maailma sobivalt ei tunne transtsendentseid tõesid” ega „headust iseeneses”. Säärane käsitlus ühtib Hiina pehme jõu diskursusega, mis rõhutab kultuurilist harmooniat, st. harmooniat erinevate seisukohtade ja maailmavaadete vahel, aga ka ülimate tõdede ja väärtuste puudumist rahvusvahelistes suhetes, mis on päädinud Hiina mittesekumispoliitikaga.

Kultuuriliste tegurite osas, mida on Hiina pehme jõu diskursuses käsitletud kas väga vähe või üldse mitte, on toodud Eesti arvamusiidrite artiklites välja Hiina köök. Mutt kirjutab näiteks, et „ainus hiina elu rahvuslik külg, mis on vallutanud kogu maailma, on muidugi kulinaaria” ja et „Ameerikas on praegu hiina söögikohti kolm korda rohkem kui McDonald'seid”.⁶² Säärane orientalistlik käsitlus on näide ida kultuuride vaatlemisest välise osade, mitte sisemise väärtuse kaudu.

On huvitav nentida, et ükski autor pole Hiina mõju analüüsimisel kirjutanud Hiina haridussüsteemist ja selle arengust läbi aastate. Hiina pehme jõu olulisteks komponentideks on haridus, Hiina kodanike kvaliteet ja välishiinlaste kogukond, aga vaid korra on mainitud, et maailma ülikoolidest võib leida rohkelt hiinlasi ning tegu on riigile prioriteetse valdkonnaga.⁶³ Samuti pole käsitletud Hiina meedia kui ühe võimaliku kultuuri-alase info kandja levikut, millele Hiina on viimasel aastakümnel väga palju rõhku pannud.

Kultuuriga seotud Hiina pehme jõu diskursuse kontseptsioonid pole seega Eesti arvamusiidrite kasutusse jõudnud. Kuigi konfutsianism on Diplomaatias ülinapil arvul kordadel mainitud, ei ole põhjalikumalt käsitletud ühtegi sellest tulenevat väärtust ega

⁶⁰ Hanso, Hannes „Maailmarevolutsioonist majandusliku ekspansionismini”, *Diplomaatia*, 2009, Vol. 70 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/maailmarevolutsioonist-majandusliku-ekspansionismini/> (külastatud 11.05.14)

⁶¹ Kaju, 2011

⁶² Mutt, 2005

⁶³ Mutt, 2005

mainitud pehme jõu edendamiseks kasutatud mõisteid, mida Hiina ise oma konfutsianistliku kultuuritraditsiooni juures olulisena näeb.

3.2 Sisepoliitika ja ühiskond

Siseriiklike pehme jõu mõistete ja käsitluste osas on Hiina peamiseks eesmärgiks anda edasi kuvandit uue ajastu sotsialismist ja marksismist. Sellele vaatamata pole Hiina sõnastanud selget eksporditavat arengumudelit ega soovigi väidetavalt seda teha, vältimaks otsest konkurentsi lääne liberaalse turumajandusmudeliga. Hiina diskursuses on välja toodud mitmeid kontseptsioone nagu näiteks sotsialism Hiina moodi (*socialism with Chinese characteristics*) või harmoonilised ja tsiviliseeritud praktikad (*civilized practices*).⁶⁴ Ka siseriiklikult on oluline juba kultuuri valdkonnas käsitletud harmoonilise maailma idee, mis läbib kõiki Hiina pehme jõu osiseid.

Diplomaatias domineerivad Hiina sisepoliitiliste mehhanismide kirjeldamiseks terminid, mis omandavad Eestis tänu siinsele ajaloole teravamata tähenduse. Näiteks on Hiina diskursuses paralleelselt sees nii kommunism kui sotsialism, ehkki eelistatakse viimast. Eestis omab kommunism see-eest selgelt negatiivsemat tähendust. Hu Jintao eelistatud „arenenud sotsialismi” (*advanced socialism*) ja „sotsiaaldemokraatia” (*socialist democracy*) asemel ongi tekstides Hiinat kirjeldatud peamiselt totalitaarse⁶⁵ ja ühemõtteliselt kommunistliku riigina. Viimasest on parimaks näiteks Hannes Hanso tugevalt laetud kirjeldus 2011. aasta artiklist, kus ta sõnab, et „Euroopa ja USA rahahädad mängivad ideoloogilises plaanis kõvad ässad kätte just Hiina kommunistidele”.⁶⁶

Ka Hiina sisepoliitika ja sotsiaalse kihistumise osas on ekspertide analüüsid esikohal kõike muud kui harmoonilisust väljendavad seisukohad. Vastupidiselt ühtlusele või harmooniale nenditakse, et Hiina varanduslik kihistumine on kõrge ja et Hiina

⁶⁴ Jintao, 2007

⁶⁵ Mutt, 2005

⁶⁶ Hanso, Hannes „Jda uus suurvoim”, *Diplomaatia*, 2011, Vol. 99 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ida-uus-suurvoim/> (külastatud 11.05.14)

sotsiaalne ja poliitiline areng ei jõua majanduslikule arengule järele.⁶⁷ Kõige hävitavama hinnangu annab Märt Läänemets:

Kas saab stabiilseks nimetada riiki, kus kogu siseriiklik „stabiilsus” püsib eelkõige repressiivorganite tegevusel; kus tegutseb näiteks ulatuslik Interneti-politsei; kus puuduvad vabad ametiühingud, kolmas sektor ja iseseisev, partei ja valitsuse kontrollist sõltumatu kohtusüsteem? Praeguse Hiina „stabiilsus” meenutab paljuski Brežnevi-aegse Nõukogude Liidu „stabiilsust”.⁶⁸

Kui Hiina pehme jõu diskursuses on olulisel kohal lähtumine ühtlasest ja stabiilsest arengust, siis Eesti diskursuses domineerivad selle osas kahtlevad seisukohad. Ka Läänemetsast vähem kriitiline Hannes Hanso kirjeldab 2005. aasta artiklis, et Hiina keskvalitsuse võime stabiilsuse ja riigi terviklikkuse säilitamisel on nõrk ja Hiina „mitmest küljest haavata”.⁶⁹ Sealsamas kirjeldab Hanso ka Hiina arengu puhul erinevaid tendentse, milles näeb nii halba kui head. Ühelt poolt kirjeldab ta kehva haldussuutlikkust ja väidab, et arusaam Hiina tugevusest on vale. Samas tõdeb ta, et nii valitsevas parteis kui ka ühiskonnas laiemalt toimuvad muutused paremuse suunas.

Hanso annab neile muutustele pigem positiivse hinnangu, kirjutades: „Hiina kasvav osalus rahvusvahelistes organisatsioonides mõjub muu hulgas positiivselt. Uued ideed, teadmised, kogemused ning institutsioonidevahelised otsesidemed jätavad aja jooksul oma positiivse jälje ka Hiina-suguse hiiglase bürokraatliku eliidi mõtlemisse.” Siit võib ühtlasi välja lugeda läänelike tavade internaliseerimist, aga ka Hiina avatust rahvusvahelistele normidele, millega suhestumist kirjeldan pikemalt järgmise alapunkti all.

Sarnaselt Hansoga on Diplomaatia artiklites läbivaks hoiakuks kriitilisus Hiina sisepoliitilise tugevuse ja stabiilsuse osas. Samas kattub Eesti ekspertide käsitus Hiina strateegiliste sammudega, mis on hõlmanud avanemist, rahumeelsusele ja pehmele jõule panustamist. Näiteks rõhutab Kaarel Kaas juba 2005. aasta artiklis, et kaasaegsel Hiina

⁶⁷ Mutt, 2005

⁶⁸ Läänemets, Mart „Külm sõda Ida-Aasias”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/kulm-soda-ida-aasias/> (külastatud 11.05.14)

⁶⁹ Hanso, 2005

võimuladvikul pole midagi tegemist Tiananmeni veresauna eest vastutanud režiimiga ja tegu on täielikult muutunud riigiga.⁷⁰

Sisepoliitika kirjelduses võibki näha seisukohtade Hiina suhtes soodsamaks muutumist 2000-date aastate teisel poolel, mil pehmest jõust ja positiivse maine loomisest sai Hiina välispoliitika strateegiline osa. Näiteks kirjutatakse kümnendi lõpus juba laienenud isikuvabadustest ja riigi stabiliseerumisest.⁷¹ Kuigi jätkuvalt kaheldakse Hiina stabiilsuses, on kriitilisi seisukohti oluliselt vähem ja need on sõnastatud oluliselt pehmemalt. Eelpool viidatud karmisõnalised hinnangud on asendunud üksikute tõdemustega nagu „Hiina probleemiks on eri osade ebaühtlane areng” ja sedagi pikituna Hiina üldise majandusedu kirjelduse vahele.⁷²

Erinevalt kultuurivaldkonnast ilmuvad sisepoliitika kirjelduses Eesti arvamusiidrite kasutusse ka Hiina diskursuses domineerivad mõisted. Näiteks mainib Hannes Hanso, et Hiina poliitilise eliidi sõnavarasse on ilmunud termin „harmooniline ühiskond”, kuid ei ava seda põhjalikumalt.⁷³

Samuti on varasem kommunistlikuks tembeldamine asendunud valdavas osas täpsemate kirjeldustega (erandiks on juba tsiteeritud Hanso märkus Hiina kommunistide osas). Hiinat nimetatakse ennast turumajandusliku riigina käsitlevaks autoritaarseks riigikapitalismiks⁷⁴ või rahvusvaheliste turgudega integreeritud sotsialistlikuks turumajanduseks (Lääne terminoloogia järgi riigikapitalismiks).⁷⁵ „Autoritaarse riigikapitalismi” mõistes paistab seejuures pehme jõu diskursuse seisukohast olema korraga sees nii teatav positiivne (viide turumajandusele) kui ka negatiivne (viide autoritaarsusele) konnotatsioon.

Eksperdid on spekulbeerinud ka mõttega Hiina võimalikust demokratsiseerumisest, kusjuures potentsiaalse stsenaariumina on toodud välja võrdlused Taiwani ning Lõuna-

⁷⁰ Kaas, Kaarel „Draakon teritab küüniseid”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 -

<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/draakon-teritab-kuuniseid/> (külastatud 11.05.14)

⁷¹ Hanso 2009b

⁷² Neljas

⁷³ Hanso 2009b

⁷⁴ Kaju

⁷⁵ Neljas

Koreaga. Eriti optimistliku ja Hiina pehme jõu diskursusega sobiva hinnangu on siinkohal andnud Hannes Hanso:

Taiwani näide on aga viimase kümnendi jooksul saanud tõestuseks sellest, et Hiina ühiskond on suuteline end demokraatlikult valitsema. /.../ Taiwan, Lõuna-Korea ja Jaapan on näiteks sellest, et majandusliku heaolu tõus viib kodanikuvabaduste suurenemiseni ja lõpuks ka demokraatiani. Miks ei võiks perspektiivis sama juhtuda ka Hiinas? Ida-Aasias ei ole toimunud ühtki demokraatlikku revolutsiooni, kuid see ei ole olnud takistuseks demokraatlike ühiskondade tekkimisele.⁷⁶

Kokkuvõtteks võib öelda, et sisepoliitika ja ühiskonna osas on Hiina iseloomustamisel märgata sarnast tendentsi nagu kultuuri puhul - 2000-date keskpaiga skeptitsism ja mõningane negatiivsus on asendunud märksa soodsamate hinnangutega. Mitmes artiklis on selles oma osa faktil, et kasutusse on jõudnud Hiina eelistatud pehme jõu mõisted nagu „harmooniline maailm” filosoofilisel tasandil või „sotsialistlik demokraatia” ühiskonna poliitilise korralduse kirjeldamisel. Sellegipoolest tuleb ka siinkohal nentida, et need jäävad üksikuteks kirjeldavateks äramärkimisteks ja antud terminid pole leidnud põhjalikumalt analüüsi.

3.3 Rahvusvahelised suhted

Rahvusvaheliste suhete valdkonnas otsin Diplomaatia veergudelt sisuliselt sarnaseid käsitlusi ja termineid, mis ka kultuuri ja sisepoliitika valdkondades juba mainitud. Rahvusvaheliste suhete valdkonnas on Hiina pehme jõu diskursuses ennekõike olulisel kohal harmoonilise maailma idee, millest tulenevad omakorda vastasseis igasugusele interventsioonile võõrriigi siseasjadesse, ühtlase arengu printsiip, multilateraalse strateegia järgimine ja allumine rahvusvahelistele normidele.

Sarnaselt kultuuri ja sisepoliitika valdkondades kirjeldatule on Eesti ekspertide hinnangud eriti 2000-date aastate keskpaiga aegu Hiina suhtes kui mitte kriitilised, siis vähemalt skeptilised. Kuigi selleks ajaks olid Hiina strateegia osaks saanud juba nii rahuliku arengu kontseptsioon kui ka enda avamine läänemaailmale ja tihe koostöö

⁷⁶ Hanso, Hannes „Jda uus suurvoim”, *Diplomaatia*, 2011, Vol. 99 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ida-uus-suurvoim/> (külastatud 11.05.14)

rahvusvaheliste organisatsioonide raames, on Diplomaatia artiklites antud hinnangud pigem halvustavad ja sisaldavad Hiina pehme jõu diskursusele hoopis vastandlikke hinnanguid.

Hannes Hanso viitab näiteks Hiina passiivsusele rahvusvahelistes organisatsioonides ja vastumeelsusele multilateraalsete kokkulepete osas. Hanso väitel on selle põhjuseks ohvritunne nii lääneriikide kui Jaapani suhtes. Ta nendib samas, et rahvusvaheline lõimitus on kasvuteel ning see vähendab omakorda nii Hiina irratsionaalset käitumist kui ka äärmuslike meetmete (nagu sõjaline jõud) kasutamist. Ühtlasi seab Hanso kahtluse alla mittesekumispoliitika võimaluse: „Hiina peab õppima aktsepteerima, et teatud tingimustes on rahvusvaheline sekkumine suveräänsete riikide siseküsimumstesse tänapäeval möödapääsmatu.” Ta viitab näiteks läbirääkimiste vahendamisele Põhja-Koreaga.⁷⁷ Hanso väide, et Hiina suhtumine on seetõttu muutumas, on muidugi pigem ennatlik, kuna kümnendi teisel poolel on Hiina üha selgemalt muutnud mittesekumist osaks oma välispoliitilisest retoorikast.

Teised autorid käsitlevad Hiinat pigem kõva jõu terminites, viidates Hiina sõjalisele arengule ning agressiivsele majanduslikule ekspansionismile. Näitena esimesest toob Kaarel Kaas välja Hiina staatuse küsimuse kui ühe suurima ohu Ameerika Ühendriikide julgeolekule (vahendades seejuures CIA toonast hinnangut, mis lähtub selgelt Hiina ohu teooriast).⁷⁸ Näitena majanduslikust ekspansionismist väljendab Hiina suhteid muu maailmaga vägagi reljeefselt ja negatiivse konnotatsiooniga Mihkel Mutt, mainides, et Hiina „ajab kombitsaid Lõuna-Ameerikasse”.⁷⁹ Samas jätkab ta: „Hiinale mõeldes kerkib mu silme ette maa kohal hõljuv asum filmist „Iseseisvuspäev”, see reisis planeedilt planeedile ja tõmbas kõik ressursidest tühjaks. ” Sellised hinnangud lähevad vastuollu Hiina pehme jõu diskursusega ühtlasest ja harmoonilisest arengust, millest võidavad kõik.

Autorite hinnangud lähevad vastuollu ka tollal domineerinud rahuliku tõusu retoorikaga, mille osatähtsus on punktis 1.2 viidatud põhjustel vähenenud, kuid mis on jäänud Hiina strateegilise väljenduse pagasisse tänase päevani. Näiteks viitab Kaarel Kaas sellele, et Hiina kehtestab oma positsiooni Vaikse Ookeani regioonis mitte

⁷⁷ Hanso, 2005

⁷⁸ Kaas, 2005

⁷⁹ Mutt, 2005

rahulikul teel, vaid ka sõjalise jõuga.⁸⁰ Kuigi Taiwani küsimus vääraks pehme jõu diskursuse raames eraldi analüüsi, kuna kuulub Hiina käsitluses Hiina siseasjadesse, on siiski kõnekas ka Kaasi viide, et Hiina kaitsearuandes on viidatud võimalike Taiwani iseseisvumiskatsete mahasurumisele relva jõul.

Vaatamata selgetele reservatsioonidele nendivad pea kõik autorid Hiina avanemist rahvusvahelistele institutsioonidele ja tihedamat koostööd lääneriikide, sealhulgas ka USA ja Euroopa Liiduga. Näiteks on toodud välja, et Hiina on teinud palju parandamaks oma mainet ja jätmaks eduka reformiriigi muljet, kusjuures see on tal ka suures osas õnnestunud.⁸¹ Ühtlasi on toodud välja, et Hiina kuvand on muutunud maailmas rahumeelsemaks, aga seda on seostatud Hiina diplomaatia muutumisega kavalamaks.⁸² Tõenäoliselt võib selle kavalusena silmas pidada ka pehme jõu üha kasvavat ja oskuslikumat rakendamist Hiina kuvandi parandamiseks ja strateegiliste eesmärkide saavutamiseks.

Sarnaselt kultuuri ja sisepoliitika valdkondadele kirjeldavad 2000-date teise poole analüüsid normatiivse kriitika asemel Hiina rolli Hiina pehme jõu diskursusega oluliselt paremini kattavas vormis. Hanso analüüsib näiteks pikemalt Hiina ja Aafrika riikide suhteid, jäädes oma hinnangus seejuures mõttelisel teljel, mille ühes otsas võiks olla ühtlane areng ja teises agressiivse omakasu peal väljasolek, kusagile vahepeale. Täpsemalt kirjutab ta: „Tihti väidetakse, et Hiina Aafrika kontinendi hõivamise poliitika on seotud ainult huviga maavarade vastu. See ei ole vale, kuid kahtlemata on Hiina huvidele Aafrikas ka teisi seletusi.”⁸³ Seejuures tasub tähele panna väljendit „hõivamise poliitika”, mis eristub selgelt Hiina enda ühtlase ja kõigi kasule suunatud diskursusest. Samas viitab Hanso Hiina motiividele, mille tagamõtteks Aafrikas on lõpetada paljude väikeriikide Taiwani tunnustamine.

Hanso viitab ka faktile, et Hiina ja lääneriikide filosoofiline vaade arenguküsimustele on täiesti erinev ning et Hiina nägemuses on läbipaistvus ja hea valitsemine arengu tagajärjeks, mitte eelduseks. Samuti toob Hanso välja Aafrika riigijuhtide väiteid, et

⁸⁰ Kaas, 2005

⁸¹ Läänemets, 2005

⁸² Mutt, 2005

⁸³ Hanso 2009a

ehkki Hiinat on süüdistatud neokolonialismis, nähakse teda tegelikult võrdsete suhete sisseseadjana.⁸⁴

Ekspertide hinnangud Hiina välispoliitika efektiivsuse osas lähevad siiski lahku ja kuigi läbivaks tõdemuseks on tihedad majandussuhted, ei kirjeldata Hiina diplomaatilisi samme edukuse kontekstis. Näiteks on välja toodud Hiina suhete jähnemist lähinaabritega viimastel aastatel.⁸⁵ Lisaks ei kattu ekspertide arvamused Hiina pehme jõu diskursusega kõikiarvestavast rahumeelsest multilateraalsusest. Näiteks on välja toodud see, et Hiina on üritanud lüüa kiilu nende riikide vahele, kellega paremini läbi saadakse ja kellega ei saada.⁸⁶ Seejuures mainib Kaju, et Hiina pole täna Eesti jaoks kindlasti mitte liitlane.⁸⁷

Üks põnevamaid väiteid seob Hiina pehme jõu diskursuse kultuurilise ja poliitilise dimensiooni, kõlades järgnevalt: „Nüüd on ideoloogiakeskne lähenemine asendunud turukeskse ratsionalismi ning pragmatismiga.”⁸⁸ Üheltpoolt sisaldub siin justkui hoiak, et Hiina ei lähtu (oma kultuurist pärit) väärtustest, eelistades majanduslikku pragmatismi, aga teisalt on see sobivalt kooskõlas Hiina enda mittesekkumise printsiibiga, mis lähtub pigem (vastastikkusest) kasust, mitte mingi (ideoloogiliste) väärtuste komplekti ülimuslikkusest.

Kuigi autorid tunnustavad Hiina kasvavat rolli rahvusvahelise mõjukeskusena, on vaid Hanso optimistlikumal seisukohal. Ta viitab korduvalt Hiinale kui uue ajastu erinevatele probleemidele lahenduste pakkujale.⁸⁹ Ennekõike käsitleb ta seda lahenduste pakkuja rolli siiski majanduspõhises kontekstis, mitte üldisemas filosoofilises plaanis. Hiina pehme jõu diskursus ja selle mõisted harmooniline maailm ja kuldne kesktee toetuvad aga kahtlemata just viimasele.

⁸⁴ Hanso, 2009a

⁸⁵ Neljas, Aap „Hiina tõus ja kaasaja maailm”, *Diplomaatia*, 2012, Vol. 110 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/hiina-tous-ja-kaasaja-maailm/> (külastatud 11.05.14)

⁸⁶ Hanso, 2009b

⁸⁷ Kaju, 2009

⁸⁸ Hanso 2005

⁸⁹ Hanso, 2009b; Hanso, 2011

Kokkuvõttes on ka rahvusvaheliste suhete valdkonnas tuvastatav sama muster, mis kultuuri ja sisepoliitika puhul. Hiina suurte pehme jõu projektide ja strateegiliste sammude eel on hinnangud Hiina suhtes kriitilised ja skeptilised, sageli lausa üheselt laitvad. 2008. aasta järgsed hinnangud see-eest tunnustavad pigem edusamme, toovad välja progressi ja nimetavad Hiina võimalikku rolli korduvalt positiivsetes terminites. Seejuures ei peegelda selline käsitus küll otseselt Hiina pehme jõu diskursust, kuid mõningaid elemente sellest võib siiski aimata. Näiteks mainitakse Hiina kasvavat rolli rahvusvahelises suhtluses ja kaasalöömist erinevates rahvusvahelistes institutsioonides, samuti Pekingi pragmaatilist ja mitte oma väärtusi peale suruvat välispoliitikat.

Suurem osa kirjeldusi läheb siiski Hiina pehme jõu diskursusest lahku, olles selle suhtes pigem kahtleval seisukohal. Tekstides viidatakse sageli hea kuvandi taga laiuvatele probleemidele, Hiina käitumise agressiivsusele ning strateegiliste sammude omakasupüüdlikele tagamõtetele.

4. Kokkuvõte

Kuigi Hiina pehme jõud omab paljude analüütikute hinnangul võtmerolli Hiina mõistmiseks, pole Hiina pehme jõu diskursusest pärit mõisted Eesti ekspertide kasutusse jõudnud. Hiinat käsitletakse valdavas osas kõva jõu diskursuses - enamik analüüsides toetub pikkadele majanduskirjeldustele ning julgeoleku hetkeseisule.

Samas ei saa öelda, et Hiina pehmet jõudu poleks üldse teadvustatud. Kui võrrelda 2000-date keskpaiga tekste nendega, mis avaldatud kümnendivahetuse paiku, on nii suhtumine Hiinasse kui peamised käsitletavat mõisted pisut muutunud. Räägitud on nii Hiina multilateraalsusest, mittesekkumisest, võrdsetest suhetest välisriikidega kui ka harmoonilise maailma kontseptsioonist. Samas ei keskendu temaatiline fookus kuidagi neile mõistetele. Pigem on tegu harvade äramainimistega. Põhjalikumalt neid ei selgitata ja laiemat konteksti ei pakuta või kui seda tehakse, siis läbi kõva jõu kirjelduste.

Eesti ekspertide nägemus Hiinast on kokkuvõttes skeptiline ja sageli kriitiline. Isegi uuemates artiklites jäädakse hinnangutes pigem ohutule äraootavale positsioonile, kus on toodud välja nii mõningad Hiina edusammud kui ka murekohad, kuid pole tehtud suuremaid järeldusi Hiina edasiste arengute ja võimalike järgmiste sammude kohta. Üksikud tõdemused Hiina tuleviku osas on pigem üldsõnalisel. Kindlasti ei lähe need sisuliselt kokku Hiina pehme jõu diskursusega.

Kui Hiina enda pehme jõu diskursus keskendub hiinalikele väärtustele ja poliitikatele, siis Eesti analüüsides on viidatud läänest laenamisele. Artiklitest jääb mulje, et Hiina on pigem kohandunud läänelike praktikatega, mitte eksportinud enda omi, sh. pehme jõu juurde kuuluvaid kontseptsioone. Sellegipoolest ei vaidlusta keegi Hiina suurt ja üha kasvavat rolli rahvusvahelistes suhetes ning majanduses ega Hiina kultuuri vanust ja tähtsust.

Kuna valim on väike ja Hiinat Eesti meedias põhjalikult käsitletud üksikutel kordadel, ei saa siinkohal tehtud järeldusi pidada ammendavateks. Sellegipoolest peegeldavad need Hiina mõju kasvamist ja vajadust Hiinat mõista. Seetõttu vajab põhjalikumat edasist mõtestamist ka Hiina pehme jõud ja selle levik võõrriikidesse.

Käesolevatest tulemustest lähtudes arvan, et järgmine samm oleks uurida pehme jõu konkreetseid mõjuhoobasid ja seda, kas ja kuidas Hiina oma pehmet jõudu Eestisse eksportida püüab. Sealhulgas tuleks koguda informatsiooni Konfutsiuse Instituudi ja Hiina diplomaatide, aga ka siinsete Hiina välistudengite tegevuse kohta. Tuleks uurida, kas Eesti poliitiline eliit on Hiina pehme jõu mõju ja mõisteid teadvustanud ning kas ja millist mõju see Eesti (välis)poliitikale avaldab.

Kasutatud kirjandus

Bell, Daniel A. „War, Peace, and China’s Soft Power: A Confucian Approach”, *Diogenes*, 2009, Vol. 56 (1), 26-40

Breslin, Shaun „Understanding China’s Regional Rise: Interpretations, Identities and Implications”, *International Affairs*, 2009, Vol. 85 (4), 817-835

Cao, Qing „The Language of Soft Power: Mediating Socio-Political Meanings in the Chinese Media”, *Critical Arts*, 2011, Vol. 25 (1), 7-24

Chen, Gang „China’s Climate Diplomacy and Its Soft Power”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 225-243

Chen, Jianfeng „The Practice of the Mean: China’s Soft Power Cultivation”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 83-101

Cheng, Xiaohe „Education: The Intellectual Base of China’s Soft Power”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 103-123

Confucius Institute. University of Nebraska-Lincoln. Confucius Institutes Around the Globe - <http://confuciusinstitute.unl.edu/institutes.shtml> (külastatud 27.05.14)

Deng, Yong „The New Hard Realities: „Soft Power” and China in Transition”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 63-81

Deng, Yong „China’s Struggle for Status: The Realignment of International Relations”, Cambridge University Press : Cambridge, 2008

Deng, Xiaogang & Zhang, Lening „China’s Culutral Exports and its Growing Cultural Power in the World”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 143-162

Ding, Sheng „Branding a Rising China: An Analysis on Beijing’s National Image Management in the Age of China’s Rise”, *Journal of Asian and African Studies*, 2011, Vol. 46 (3), 293-306

- Gill, Bates & Huang, Yanzhong „Sources and Limits of Chinese „Soft Power””, *Survival*, 2006, Vol. 48 (2), 17-36
- Glaser, Bonnie S. & Murphy, Melissa E. „Soft Power with Chinese Characteristics: The Ongoing Debate”, *Chinese Soft Power and It's Implications for the United States*, ed. Carola McGiffert, 2009, 10-26
- Hanso, Hannes „Globaliseerumise mõjudest Hiinale”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/globaliseerumise-mojudest-hiinale/> (külastatud 11.05.14)
- Hanso, Hannes „Maailmarevolutsioonist majandusliku ekspansionismini”, *Diplomaatia*, 2009, Vol. 70 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/maailmarevolutsioonist-majandusliku-ekspansionismini/> (külastatud 11.05.14)
- Hanso, Hannes „Tankid Taevase Rahu väljakul”, *Diplomaatia*, 2009, Vol. 71/72 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/tankid-taevase-rahu-valjakul/> (külastatud 11.05.14)
- Hanso, Hannes „Ida uus suurvõim”, *Diplomaatia*, 2011, Vol. 99 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ida-uus-suurvoim/> (külastatud 11.05.14)
- Husenícová, Lucia „The China Threat Theory Revisited: Chinese Changing Society and Future Development”, *Panorama of global security environment 2012*. Bratislava: CENAA, 2012, 553-565
- Jintao, Hu „Hold High the Great Banner of Socialism with Chinese Characteristics and Strive for New Victories in Building a Moderately Prosperous Society in all”- <http://www.china.org.cn/english/congress/229611.htm> (külastatud 20.05.14)
- Kaas, Kaarel „Draakon teritab küüniseid”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/draakon-teritab-kuuniseid/> (külastatud 11.05.14)
- Kaju, Andreas „Hiina ja idealismi piirid”, *Diplomaatia*, 2011, Vol. 99 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/hiina-ja-idealismi-piirid/> (külastatud 11.05.14)
- Kurlantzick, Joshua „China's Charm: Implications of Chinese Soft Power”, *Carnegie Endowment for International Peace*, 2006, Vol. 47 (6), 1-7
- Li, Mingjiang „Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect”, *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 21-43

- Läänemets, Mart „Külm sõda Ida-Aasias”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/kulm-soda-ida-aasias/> (külastatud 11.05.14)
- Mutt, Mihkel „Maa, mis ajab üle ääre”, *Diplomaatia*, 2005, Vol. 21 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/maa-mis-ajab-ule-aare/> (külastatud 11.05.14)
- Neljas, Aap „Hiina tõus ja kaasaja maailm”, *Diplomaatia*, 2012, Vol. 110 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/hiina-tous-ja-kaasaja-maailm/> (külastatud 11.05.14)
- Neuman, Lawrence W. „Social Research Methods”, Allyn and Bacon : Massachusetts, 1991
- Nye, Jr., Joseph S. „Soft Power”, *Foreign Policy*, 1990, Vol. 80, 153-171
- Nye, Jr., Joseph S. „What China and Russia Don't Get About Soft Power”, *Foreign Policy*, 2013 - http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/29/what_china_and_russia_don_t_get_about_soft_power (külastatud 25.05.14)
- Pang, Zhongying „China's Soft Power Dilemma: The Beijing Consensus Revisited”, *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 125-141
- Pappel, Urmas „Tiibeti mõjutegur Hiina ja India piiritulis”, *Diplomaatia*, 2006, Vol. 34 - <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/tiibeti-mojutegur-hiina-ja-india-piiritulis/> (külastatud 11.05.14)
- Raudsaar, Mart „Mart Raudsaar: Hiina õppetunnid”, *Postimees*, 2011, 16. september <http://arvamus.postimees.ee/566508/mart-raudsaar-hiina-oppetunnid> (külastatud 25.05.14)
- Shih, Chih-Yu & Huang, Chiung-Chiu „Preaching Self-Responsibility: The Chinese Style of Global Governance”, *Journal of Contemporary China*, 2013, Vol. 22 (80), 351-365
- Su, Wendy „New Strategies of China's Film Industry as Soft Power”, *Global Media and Communication*, 2010, Vol. 6 (3), 317-322
- Zhang, Jiakun Jack „Seeking the Beijing Consensus in Asia: An Empirical Test of Soft Power”, Duke University, 2011

Zhang, Yongjin „The Discourse of China’s Soft Power and Its Discontents”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 45-60

Zhao, Suisheng „The Prospect of China’s Soft Power: How Sustainable?”, *Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books : Plymouth, ed. Mingjiang Li, 2009, 247-266

Zheng, Bijian „China's "Peaceful Rise" to Great-Power Status”, *Foreign Affairs*, 2005, Vol. 84 (5) - <http://www.foreignaffairs.com/articles/61015/zheng-bijian/chinas-peaceful-rise-to-great-power-status> (külastatud 26.05.14)

Summary - China's Soft Power and Its Representation In Estonia

The purpose of this thesis is to provide a framework for understanding China's soft power and analyze if and how the concepts associated with China's soft power have accessed Estonian discourse on China.

The first part of the thesis gives an overview of the origins of the term soft power. The evolution of soft power is described from its creation by the well known American political scientist Joseph Nye in 1990 to being re-popularized and reinterpreted in China at the beginning of the new millennium. Also provided is an overview of soft power becoming an important part of the Chinese state's foreign diplomacy and strategy. The theoretical framework has been constructed on various academic analyses as well as on president Hu Jintao's speech at the 2007 National Congress of the Communist Party where he stated that soft power is an important instrument for Chinese ambitions.

Since there has been very little research done on how China's soft power affects particular countries the thesis proceeds to analyze China's soft power in the works of Estonian experts. For this content analysis on the China-related articles that have been published in *Diplomacy* is used. *Diplomacy* is the only journal in Estonia that is focused on providing in-depth analysis on subjects such as international relations, international political economy etc.

The content analysis is based on a division into three parts, focusing on (1) culture (2) national politics and society and (3) international relations. Under the first I looked for references to Confucianism and for terms that have been associated with it such as the golden mean. Under the second I looked for political models such as advanced socialism, socialist democracy and civilized practices. Under the third I looked for concepts such as non-interventionism and multilateralism. Under all three I searched for the concept of harmonious world that has become central to China's soft power.

The conclusions were the same for all three subdivisions. While there are a couple of mentions of the terms important for the Chinese discourse on soft power, they were infrequent and far in-between. The comments on the state of China are mostly sceptical and critical, both in texts from before and after soft power became a priority for China's

politics. It has to be stated though that some change in attitude towards China can be detected. While in the earlier texts there are quite harsh verdicts about the instability of the state, the newer ones mostly acknowledge that China's growing role in the global community cannot be dismissed or ignored.

Finally, further analysis is needed to bring insight into if and how China's soft power actually affects the political and academic elites in Estonia and if it has any role to play in Estonia's diplomatic and political decisions.